

Lisa D Isiku- ja äriteenused

Üldised faktid

- **Eestis tegutsevad ettevõtted:** RentMarket, GoWorkaBit, Jobbatical, Toitla, Petify, Wolt Eesti, Teleport, Helpific, Kokad, Upwork, Eataway.
- **Majandusnäitajad:** valdkonnas tegutsevate platvormide kogukäive oli 2015. aastal 453 332 eurot.
- **Peamised väljakutsed:** tarbijakaitse ja töösuhete jäik regulatsioon.
- **Peamised positiivsed mõjud:** paindlike töövõimaluste kättesaadavuse paranemine nii erinevatele sotsiaalmajanduslikele gruppidele kui ka regionaalselt, teenuste mitmekesisuse suurenemine, ressursside parem ajutine kättesaadavus vähekindlustatud inimestele, positiivne keskkonnamõju asjade rendi platvormide laialdasel kasutamisel.
- **Arenguperspektiiv:** hinnanguliselt on suurim kasvupotentsiaal äriteenuseid vahendavatel ettevõtetel, mis pakuvad rahvusvahelise mõõtmega teenuseid ja/või on perspektiivi laiendada rahvusvahelistele turgudele. Kohaliku mõõtmega asjade rendi teenuseid ja isikuteenuseid vahendavate ettevõtete kasvupotentsiaal on hinnanguliselt tagasihoidlikum, siiski tekib suure tõenäosusega turule uusi ettevõtteid, mis leiavad koos olemasolevatega oma niši.

Jagamismajanduse platvormide kiire levik isiku- ja äriteenuste valdkonnas viimase kümne aasta jooksul on ajendatud mitmest globaalse mõõtmega ühiskonnatrendist. Tehnoloogia kiirel arengul on olnud oluline mõju jagamismajanduse kujunemisele ja levikule üldiselt, aga ka isikuteenuste valdkonnale spetsiifilisemalt. Nimelt on tehnoloogia areng, eriti (mobiilse) interneti levik, vähendanud erasikutest teenusepakkujate jaoks turule sisenemise kulusid, samuti teenuse osutamise seotud ajakulu ja teisi kaudseid kulusid. See on võimaldanud turule tulla näiteks platvormidel, mis vahendavad suhteliselt madala väärtusega majapidamistarvete rentimist. Oluliseks tõukejõuks isiku- ja äriteenuste valdkonnas on olnud ka hiljutine finants- ja majanduskriis, mille järelmõjude tõttu on inimesed hakanud otsima ühelt poolt uusi ja paindlikke sisetulekuallikaid ning teiselt poolt madalama hinnaga teenuseid. Samuti on valdkonna arengule kaasa aidanud linnalistes piirkondades elavate inimeste arvu kasv, mis on oluline eeldus just lokaalse iseloomuga isikuteenuste ja asjade rendi platvormide toimimiseks. Lisaks on keskkonnasäästliku mõtteviisi laiem levik olnud oluline tõukejõud eelkõige asjade rendi platvormide tekkele.

Isiku- ja äriteenuste valdkond hõlmab endas erineva sisu ja ärimudelitega jagamismajanduse platvorme. Üldjoontes võib selle valdkonna platvormid jagada kolme rühma: asjade rendi platvormid¹, isikuteenused ja äriteenused (vt joonis 1).

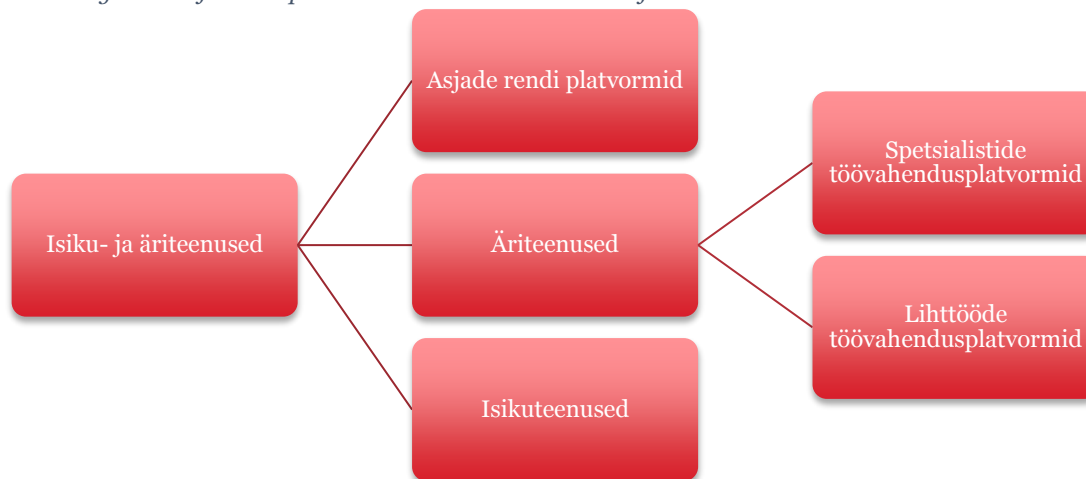
Esimeste **asjade rendi platvormide** nagu Zilok (2007) ja Share Some Sugar (2009) loomise idee tulenes nende platvormide asutajate isiklikust praktilisest vajadusest mõne harva ja ajutiselt kasutatava majapidamistarviku (nt elektritrell, redel) järele. Selleks, et mitte osta selliseid harva vajaminevaid esemeid ja jõuda naabruses elava inimeseni, kellel vastav ese kodus kasutuseta seisab, otsustati luua naabruskonna elanikke ühendav platvorm. Seega on asjade rendi platvormid tegutsenud eelkõige P2P ehk inimeselt inimesele rendi põhimõttel ja olnud tegevusulatusel eelkõige kohalikud. Täna on tekkinud aga mitmed asjade rendi platvormid, millel P2P ja B2C ehk äritl inimesele mudelid toimivad kõrvuti (nt Zilok, RentMarket). Enamasti on veebiplatvormide roll vahendada makseid teenusepakkujate ja tarbijate vahel.

¹ Olenevalt jagamismajanduse mõiste defineerimisest võivad tehingud tarbekaupadega hõlmata nii kasutatud kaupade müümist, tasuta äraandmist, vahetamist kui ka laenamist. Kuivõrd käesoleva uuringu raames on jagamismajandus defineeritud kui veebiplatvormide kaudu vahendatav majandustegevus, mille puhul jagatakse ajutiselt ja omandiõigust üle andmata alakasutatud ressursse, siis jäävad uuringust välja platvormid, mille kaudu toimub kaupade müük, tasuta äraandmine ja vahetamine. Seega keskendume selle rühma puhul veebiplatvormidele, mille tegevus hõlmab tarbeesemete rentimist.

Isikuteenuste all peetakse silmas otse tarbijale osutatavaid teenuseid, mis võivad oma sisu poolest olla väga erinevad (nt toidukullerid, lemmikloomahoiud, erivajadustega isikute tugiteenused)². Enamasti on tegemist teenustega, mille puhul on vajalik teenusepakkuja ja tarbija füüsiline lähedus, ning seega on tegemist kohalikul või regionaalsel tasandil tegutsevate platvormidega. Isikuteenuseid vahendavad jagamismajanduse platvormid toimivad ennekõike P2P ehk inimeselt inimesele põhimõttel. Seejuures vahendavad platvormid makseid teenusepakkujate ja tarbijate vahel, võttes komisjonitasu mõlemalt osapoolt. Üldjuhul saavad teenusepakkujad oma teenuse eest soovitava tasu platvormil ise määrata, kuid tegutseb ka fikseeritud hinnakirjadega platvorme.

Äriteenused hõlmavad teenuseid, mida osutatakse tootmisprotsessi raames ja mille hind kajastub toodangu lõpphinnas. Äriteenuseid vahendavate jagamismajanduse platvormide seas on enim **töövahendusplatvorme**. Töövahendusplatvormid keskenduvad omakorda kas lokaalse mõõtmega **lihttööde vahendamisele** või rahvusvahelise iseloomuga **spetsialistide teenuste vahendamisele**. Spetsialistide töövahendusplatvormide eripäraks on asjaolu, et nende kaudu pakuvad vabakutselised spetsialistid teenuseid oma erialal, sh kvalifikatsiooni ja litsentsi nõudvates valdkondades. Äriteenuseid vahendavate jagamismajanduse platvormide puhul on valdavateks C2B ehk inimeselt ärile ja B2B ehk äri äri mudelid.

Joonis 1 Jagamismajanduse platvormide taksonoomia isiku- ja äriteenuste valdkonnas

Autorid: Technopolis Group & EY

1.1 Rahvusvahelised trendid sektoris

Üheks esimeseks tarbeesemete inimeselt inimesele **asjade rendi platvormiks** peetakse sotsiaalset ettevõtet Ecomodo, mis alustas tegevust 2007. aastal Suurbritannias. Ecomodo eesmärk oli võimaldada alakasutatud tarbeesemete ja pindade ning oskuste jagamist, et aidata kaasa sotsiaalselt ja keskkonnaalasel jätkusuutlikuma ühiskonna kujunemisele. Ecomodo platvormi kaudu oli inimestel võimalik teenida raha oma alakasutatud esemete väljalaenamisega või, vastupidi, hoida raha kokku asjade rentimisega, mida tihti ei vajata. Platvorm vahendas ka esemete tasuta rendile andmist. Ecomodo lõpetas tegevuse 2015. aastal, tuues põhjuseks, et platvormi kaudu tehtud tehingute arv ei olnud piisavalt suur ettevõtte majandusliku jätkusuutlikkuse tagamiseks. 2007. aastal avati ka teine asjade rendi platvorm Zilok, mis tegutseb tänaseks Belgias, Prantsusmaal, Luksemburgis, Hollandis, Suurbritannias ja USA-s. Ziloki kaudu saavad nii eraisikud kui ka juriidilised isikud huvilistele välja rentida kõikvõimalikke esemeid, alates akutrellist ja lapsevankrist kuni diskokuulini. 2009. aastal

² Eraisikutele suunatud teenuseid kätkevad endas kõik uuringus käsitletavad jagamismajanduse platvormide valdkonnad ehk transport, majutus ja reisikorraldus, haridus ning finantsteenused. Käesolevas peatükis keskendume isikuteenustele, mis ei mahu eelnevalt nimetatud valdkondade alla.

lisandusid asjade rendi platvormide hulka ka näiteks USA-s tegutsenud NeighborGoods, Crowd Rent ja Share Some Sugar.

Tänaseks tegutseb maailmas suurel hulgal erinevaid inimeselt inimesele asjade rendi platvorme, mis jagunevad üldjoontes kahte tüüpi platvormideks: universaalsed platvormid, mille kaudu vahendatakse kõikvõimalikke esemeid, ning teatud (niši)tooteid vahendavad platvormid. Esimest tüüpi platvormide seas on näiteks eelnimetatud Zilok ja NeighborGoods, aga ka Streetlend (London), Shareflo (New York) ja Peerby (Amsterdam). Teatud (niši)tooteid vahendavate platvormide seast võib leida näiteks disainerriideid (nt Closet Collective USA-s) ja matkatarbeid (nt ShareShed Vancouveris) vahendavaid platvorme.

Inimeselt inimesele asjade rendi platvormide ärimudelid on üldjoontes üksteisele sarnased. Veebiplatvorm vahendab tehinguid rendile andjate ja rendile võtjate vahel. Rendile võtjad tasuvad laenutatud eseme eest veebiplatvormil, misjärel saavad nad eset kasutada. Pärast kasutamist tagastavad rendile võtjad eseme rendile andjale, kes seejärel annavad teineteisele tagasisidet. Vahel peab rendile võtja andma tagasisidet ka laenutatud eseme kvaliteedi kohta. Tagasisidestamine aitab kaasa platvormi kaudu osutatavate renditeenuste kvaliteedi tõstmisele. Seejärel edastab veebiplatvorm tehingu eest tasu rendile andjale, võttes teatud protsendi vahendustasu (nt Ecomodo puhul 6%). Olenevalt platvormist võib tasu edastamine toimuda ka kord kuus.

Rahvusvaheline praktika on aga näidanud, et edukad inimeselt inimesele asjade vahendamise platvormid **põhinevad pigem esemete ostmisel** (nt eBay), mitte rentimisel. Seda illustreerib tõsiasi, et asjade rendiga tegelevate jagamismajanduse platvormide eluiga jääb tihti lühikeseks. Näiteks on tänaseks suletud mitmed varased ja laialdaselt tuntud platvormid nagu Ecomodo, Crowd Rent, Share Some Sugar, thingloop, OhSoWe ja SnapGoods. Kui esialgu sai inimeselt inimesele asjade rendi platvormide loomise idee ulatusliku toetuse osaliseks, siis praktikas ei hakatud neid laialdaselt ja piisavalt sagedasti kasutama. Kui näiteks platvormi SnapGoods puhul oli põhjuseks liiga väike rendile võtjate arv võrreldes rendile andjate arvuga, siis platvormi Share Some Sugar puhul oli probleem vastupidine³.

Isikuteenuste puhul on jagamismajanduse ettevõtete seas enim veebiplatvorme, mis vahendavad erinevaid majapidamistöödega seotud inimeselt inimesele teenuseid. Sarnaselt asjade rendi platvormidega on nende seas nii universaalseid platvorme, mis vahendavad väga erinevaid teenuseid, kui ka konkreetset tüüpi teenustele keskenduvaid keskkondi. Esimeste seas on rahvusvaheliselt tuntud näiteks TaskRabbit (asutatud 2008; tegutseb USA linnades ja Londonis), Zearly (2011; USA linnad), Handy (2012; USA, Kanada, Suurbritannia) ja Airtasker (2012; Austraalia). Kitsama suunitlusega platvormide näidetena saab välja tuua kolimise (nt Bellhops USA-s), kodukokkade (nt Chefly Madriidis), toidu kohaletoometamise (nt Deliveroo Suurbritannias, Hollandis, Prantsusmaal, Saksamaal, Belgias, Iirimaal, Hispaanias, Itaalias, Austraalias, Singapuris, Dubais ja Hongkongis) ning lemmikloomade eest hoolitsemise (nt BorrowMyDoggy Suurbritannias ja Iirimaal) teenuseid vahendavad platvormid. Üldiselt on kõigile isikuteenuseid vahendavatele platvormidele iseloomulik lokaalsus ehk oluline on, et platvormi kaudu oleks ühendatud arvukalt üksteisele füüsiliselt lähedal asuvaid teenusepakkujaid ja tellijaid.

Esimestele majapidamistööde teenuseid pakkuvatele platvormidele pandi alus USA-s ja Kanadas ning üks esimesi oli 2008. aastal Bostonis loodud TaskRabbiti eelkäija RunMyErrand. TaskRabbit viib kokku inimesed, kes vajavad abi mõne majapidamistööga (nt koristamine, kolimine, mööbli monteerimine ja remonttööd), vabakutseliste töötajatega, kes on valmis selliseid tööülesandeid täitma. Oma pika tegutsemisaja jooksul on TaskRabbit teinud läbi mitmeid olulisi muutuseid. Kui algselt kujunes konkreetse tööülesande eest makstav tasu oksjonipõhiselt, siis alates 2014. aastast viidi sisse hinnastamine fikseeritud tunnihindade alusel. Selle muudatuse sisseviimise järel suurenes tellitavate

³ Kessler, S., 2015, *The "sharing economy" is dead, and we killed it*, Fast Company, <https://www.fastcompany.com/3050775/the-sharing-economy-is-dead-and-we-killed-it>

tööde maht ligi 400%⁴. Lisaks kui algselt vahendas TaskRabbit teenuseid pigem töötutelt ja väikese koormusega töötajatelt, kelle eesmärk oli platvormi kaudu lisaraha teenida, siis viimastel aastatel on see üha enam populaarsust kogunud vabakutseliste seas, kes soovivad oma tööellu enam paindlikkust. Tööandjate poole pealt on üha enam saanud oluliseks soov, et nende ülesanded saaksid võimalikult kiiresti teostatud – kuni 60% tööülesandeid postitatakse sooviga, et need saaksid lahendatud samal päeval. TaskRabbit pöörab olulist tähelepanu vahendatavate teenuste kvaliteedile. Ettevõtte viib läbi platvormil registreerunud teenusepakkujate taustakontrolli ja tagab, et nad omaksid vajalikke litsentse. Ka teenuse tellijal on võimalik valida teenuseosutajatele varasemate tööde eest antud tagasiside põhjal tema jaoks sobivaima inimese.

Äriteenuste valdkonnas keskenduvad jagamismajanduse platvormid eelkõige töövahendusele. Veebipõhised töövahendusplatvormid jagunevad omakorda kaheks vastavalt sellele, milliseid tööpakkumisi need vahendavad: (1) **tööpakkumised spetsialistidele** ja (2) **lihttöid vahendavad platvormid**. Kui tööpakkumised spetsialistide on tihti rahvusvahelise iseloomuga, siis lihttööde (nt klienditeenindaja, kuller) vahendamine on enamasti seotud konkreetse füüsilise kohaga ja seega teostatud lokaalselt⁵. Enamasti on veebiplatvormide kaudu vahendatavatele töötajatele iseloomulik soov teha tööd osaaajaga või teenida alalise töökoha kõrval lississetulekut. Nad on iseseisvad, tegutsedes vabakutseliste või füüsilisest isikust ettevõtjatena.

Spetsialistide töövahendus on oma iseloomult horisontaalne, st katab erinevaid sektoreid. Omane on eelkõige virtuaalsete tööülesannete vahendamine, mida saab teostada ükskõik millises füüsilises asukohas. Tihti on aga spetsialistist töövõtjale seatud nõue omada vajalikku litsentsi ja/või kvalifikatsiooni. Kuna tegemist on rahvusvahelise valdkonnaga ja töötajaid vahendatakse piiriülevalt, tekitab taoline tegevus juriidilisi küsimusi ja väljakutseid nii riiklikule kui ka Euroopa Liidu õiguskeskkonnale.⁶

Rahvusvaheliselt üks tuntumaid ja suuremaid vabakutseliste spetsialistide töövahendusplatvorme on Upwork (kuni 2015 Elance-oDesk), kust võib leida ka Eesti päritolu töövõtjaid. Upwork võimaldab tööandjatel oma platvormi vahendusel intervjuuerida ja palgata vabakutselisi ning töötada koos nendega. Ühe toetava tehnilise lahendusena pakub platvorm tööandjatele ja vabakutselisele ühist vestluskeskkonda. Vahendatavate tööde kõrgema kvaliteedi tagamiseks on platvormil töötatud välja tagasiside andmise süsteemi, mille kaudu tööandjad saavad pärast ülesande teostamist anda vabakutselise kohta nii avalikult jagatavat kui ka privaatset tagasisidet⁷. Avalikult jagatav tagasiside hõlmab numbrilist hinnet (ühest viieni) ja kommentaari. Iga vabakutselise profiilil on näha ka, kui palju projekte ja töötunde ta on platvormi kaudu teinud ning kui suure osa projektidest õieaegselt teostanud. Vabakutseliste varasemate tööde ja neile antud tagasiside järgi on tööandjal võimalik valida omale sobivaim töötaja.

1.2 Hetkeseis Eestis

Esimesed isiku- ja äriteenuste valdkonna jagamismajanduse platvormid tegutsesid Eestis aastast 2013, mil loodi RentMarket ja GoWorkaBit. Hetkel on Eestis registreeritud üheksa valdkonna jagamismajanduse platvormi (vt joonis 2)⁸.

⁴ Molina, B., 2015, *TaskRabbit CEO on future of 'sharing economy'*, USA Today, <http://www.usatoday.com/story/tech/2015/03/03/taskrabbit-ceo/24270749/>

⁵ Mõlemal juhul on ka erandeid. Näiteks Amazon Mechanical Turk on platvorm, mis vahendab virtuaalseid tööülesandeid nagu tekstide kontentanalüüs, mille teostamiseks ei pea olema kvalifitseeritud töötaja. Samuti on spetsialistidele suunatud platvorme, mis vahendavad (vähemalt osalist) füüsilist kohalolu nõudvaid tööülesandeid, nagu projekteerimine.

⁶ European Commission. 2016b. *Commission Staff Working Document – Supporting Analysis for COM (2016) 356*. SWD (2016) 184. European Commission: Brussels.

⁷ <https://support.upwork.com/hc/en-us/articles/211062188-Give-Feedback-to-Freelancers>

⁸ Toitla OÜ registreeriti Äriregistris 04.06.2015. Tegevust alustati aga 2014. aasta oktoobris ja esialgu tegutseti ilma juriidilise kehata. Koerahoiu teenust vahendav platvorm Petify tegutses Nupukas OÜ all. Kuigi Nupukas OÜ kanti juriidilise kehana Äriregistrisse 2013. aastal, alustas Petify tegevust 01.06.2015. Kokad OÜ registreeriti Äriregistrisse 20.07.2016. Uuringu valmimise ajal ei olnud platvorm veel klientidele avatud.

Joonis 2 Eestis registreeritud jagamismajanduse platvormid asjade rendi, isikuteenuste ja äriteenuste vahendamise lõikes (sulgudes asutamisaasta)

Asjade rendi platvormid	Isikuteenused	Äriteenused
• RentMarket (2013)	• Petify (2015) • Wolt Eesti (2016) • Teleport (2014) • Helpific (2014) • Toitla (2014) • Kokad (2016)	• Jobbatical (2014) • GoWorkaBit (2013)

Autorid: Technopolis Group & EY

Joonisel 2 on välja toodud Eestis registreeritud isiku- ja äriteenuste valdkonna jagamismajanduse ettevõtted, mis on täpsemalt jagatud asjade rendiga tegelevate ning isiku- ja äriteenuseid vahendavate platvormide lõikes. Kokkuvõttes on Eestis 2016. aasta septembri seisuga üks asjade rendiga tegelev jagamismajanduse platvorm ning kuus isiku- ja kaks äriteenuseid vahendavat platvormi.

Lisaks üheksale Eestis registreeritud platvormile tegutseb siin ka kaks rahvusvahelist valdkonna ettevõtet, mis pole küll siia registreeritud, kuid vahendavad Eesti päritolu teenusepakkujaid. Upwork on rahvusvaheline töövahendusplatvorm, kuhu on registreerunud ja mille kaudu on oma teenuseid vahendanud ka Eesti päritolu vabakutselised spetsialistid. Samuti on kodurestorane koondava Eataway platvormi kaudu võimalik tellida mitme Eesti kodukoka teenust.

Isiku- ja äriteenuste valdkonna **ettevõtted Eestis on noored** ning suures osas tegevust alustamas või ärimudelit Eesti turule kohandamas. Enamik ettevõtetest alustas ametlikult tegevust 2013. või 2014. aastal (kuus ettevõtet üheksast). 2015 märgib aastat, kui turule sisenes küll vaid üks uus ettevõte, kuid mitu 2013. ja 2014. aastal loodud ettevõtet avasid veebiplatvormi ja alustasid selle kaudu maksete vahendamist.

Isiku- ja äriteenuste jagamismajanduse turumaht ja hõive Eestis

2015. aastal suurenes jagamismajanduse isiku- ja äriteenuste valdkonna platvormi-ettevõtete kogukäive umbes 450 000 euronit, olles viis korda suurem kui 2014. aastal (2013. aastal ja varem valdkonna ettevõtted käivet ei genereerinud). Seejuures on aga oluline märkida, et Äriregistri andmete põhjal oli 2014. aastal märkimisväärse käibega vaid üks ettevõte ja 2015. aastal kolm ettevõtet. Veelgi enam, ettevõtete 2015. aasta kogukäibest moodustas 95% vaid üks ettevõte, ülejäänud kaks 5%. Sarnaselt ettevõtete käibenäitajatele, on suurenenud ka töötajate arvud – kui 2014. aastal töötas valdkonnas tegutsevatel platvormidel kokku kaks töötajat, siis 2015. aastal kümme töötajat. Kokkuvõttes on suurem osa isiku- ja äriteenuste valdkonna ettevõtetest alles oma tegevust alustamas. Tugevamate majandusnäitajate poolest eristuvad teistest ettevõtetest äriteenuste alla kuuluvad töövahendusportaalid. Neid valdkondlikke mahunumbreid analüüsides peab silmas pidama, et isiku- ja äriteenuste puhul moodustavad olulise osa turumahust ka platvormide vahendusel pakutavate teenuste müügitulu ning lisaks platvormidel hõivatutele võivad platvormide kaudu vahendatavad teenused oluliselt suurendada osaajaga tööhõivet. Paraku on valdkonnas pakutavad teenused erineva ajamahu ja hinnastruktuuriga, otseseid seoseid platvormide käibekasvuga on keeruline luua. Antud uuringu käigus ei õnnestunud valdkonna hinnangulisi kogumahte ja tööhõivet vajalike alusandmete puudumisel leida.

Eestis on registreeritud üks **asjade rendi** jagamismajanduse ettevõte (RentMarket) ning kuna tehinguid tarbeesemetega iseloomustab lokaalsus, rahvusvahelisi ettevõtteid turul ei tegutse. **RentMarket** on üks esimesi Eestis registreeritud (2013) jagamismajanduse ettevõtteid. Platvorm keskendub eelkõige tööriistade, ehitus- ja koristustehnika, sõidukite ning ehitusobjektide inventari laenutusele, kuid sellelt võib leida ka pakumisi teistelt aladelt (nt peotehnika). Hetkel vahendab platvorm üle 7000 rendiasja

ja -teenuse rohkem kui 350 ettevõttelt ja eraisikut⁹. Kuigi mitmesuguseid väljarenditavaid esemeid on platvormil võimalik üles panna kõigil, on platvorm keskendunud eelkõige ehitusvaldkonnale ja ettevõtete pakutavale.

Eesti turul tegutseb kokku seitse **isikuteenuseid** vahendavat platvormi. Kuna sellistele platvormidele on iseloomulik lokaalsus ehk teenusepakkujate ja tellijate füüsiline lähedus, siis suurem osa neist (5) on Eesti päritolu. Lisaks laienes 2016. aastal Eesti turule kodurestoranide teenust vahendav platvorm Eataway, millele pandi alus Poolas, ning toidukullerite teenust vahendav Wolt, mis alustas oma tegevust Soomes. Viimane on Eestis tegutsemiseks loonud ka eraldi juriidilise keha.

Isikuteenuste platvormidest on Eesti turul enim kodukokkade teenuseid vahendavaid platvorme (3), kuid kõigil neil on mõnevõrra erinev fookus. Neist esimene, **Toitla**, alustas tegevust 2014. aasta oktoobris¹⁰. Toitla eesmärk on viia kokku kodukokad ja need, kes kodusest toidust huvitatud on. Kui esialgu vahendas Toitla kõikvõimalikke tellimusi kodukokkadele, alates kiirtoidust kuni peolaudade katmiseni, siis tänaseks on leitud oma nišš **ürituste toitlustamises** ehk *catering*-teenuse pakkumises. Oma teenuste arendamisel ja pakkumisel peab Toitla oluliseks klientidelt saadud tagasisidet, kohandades selle põhjal pakutavaid menüüsid ning tagades toiduohutuse. Seejuures tegeleb platvorm ise aktiivselt klientidelt saadud tagasiside analüüsimisega ja selle põhjal teenuste kvaliteedi tagamise ja tõstmisega. 2016. aasta seisuga vahendas platvorm 12 kodukoka teenust 62 tellijale (kellest 23% olid korduvtellijad).

Lisaks Toitlale vahendab kodukokkade teenust ka Poolast alguse saanud **Eataway** platvorm, mis laienes Eesti turule 2016. aasta kevadel. Erinevalt Toitlast keskendub aga Eataway platvorm **kodurestoranide** teenuse vahendamisele. Oktoobris 2016 oli platvormil registreerunud 15 Eesti kodukokka. 2016. aasta suvel alustas Eestis tegevust ka kohalikku päritolu platvorm **Kokad**, mis võimaldab tellida kodukokkadelt eelkõige **toidu kaasavõtmise** (*takeaway*) teenust, aga ka osta talu- ja ökokaupi. Uuringu valmimise ajal ei olnud platvorm veel klientidele avatud, küll aga toimus kodukokkade registreerimine nii Eestis kui ka Soomes.

Isikuteenuseid vahendavatest platvormidest tegutseb Eestis veel **toidukullereid** ühendav platvorm **Wolt**, mis erineb teistest Eestis tegutsevatest toidukulleri teenustest nagu FoodHunt, Tellis Toit ja MyChef selle poolest, et toitu ei toimetata kohale mitte ettevõtte töötajad, vaid lepingulised partnerid ehk vabakutselised, kes saavad ise valida kui palju ja millal nad töötada soovivad ning kellel peab kullerteenuse osutamiseks olema enda jalgratas, roller või auto. Lisaks tegutseb Eestis ka **lemmikloomahoiu teenust** vahendav platvorm **Petify**, mis alustas tegevust 2015. aasta suvel ja mis vahendab uuringu valmimise ajal 51 loomahoidjat. Muu hulgas on Petify platvormil välja töötatud lahendus tagasiside andmiseks teenusepakkujale, seda nii avalikult jagatava numbrilise hinde (ühest viieni) kui ka kommentaari kujul.

Eelmainitud platvormidele lisaks tegutseb Eestis isikuteenuste valdkonnas **Helpific**, mis vahendab isikliku abistaja teenust erivajadustega inimestele ja vanemaealistele. Platvormi kaudu on võimalik tellida üldjoontes kolme teenust: (1) abiline või saatja kultuuriüritusel, ametiasutuses vms, (2) transporditeenus ja (3) abistamine koduste toimingutega. Hetkel on platvorm arengufaasis, kuid plaanib tulevikus luua ka tagasiside andmise süsteemi, maksete vahendamise süsteemi ning laiendada välisturgudele. Ka hetkel kogub platvorm vahendatud teenuse kohta tagasisidet, kuid seda manuaalselt klienditoe kaudu. Uuringu valmimise hetkel tegutseb Helpific juba Soomes ja Ungaris.

Potentsiaalse tulijana isikuteenuste valdkonnas saab välja tuua ka **Teleporti**, mis aitab inimestel nende isiklikele eelistustele tuginedes leida sobivaima linna elamiseks ja töötamiseks. Platvorm pakub ka teenust **Teleport Scouts**. Tegemist on kohalike abiliste ja nõuandjatega, kes toetavad näiteks viisa taotlemisega ning töö ja elukoha otsingutega¹¹.

Äriteenuste platvormidest tegutseb Eesti turul kaks kohalikku päritolu töövahendusega tegelevat jagamismajanduse platvormi: GoWorkaBit ja Jobbatical. Kui **GoWorkaBit** on keskendunud eelkõige lühiajaliste lihttööde vahendamisele, siis **Jobbatical** fookuses on spetsialistide teenuste vahendamine ja

⁹ <https://www.rentmarket.eu/>

¹⁰ Esialgu tegutses ilma juriidilise kehata. Toitla OÜ registreeriti Äriregistris 04.06.2015.

¹¹ <https://teleport.org/scouts/>

pikemaajalised tööd. Vastavalt vahendatavate tööde erinevale iseloomule tegutseb GoWorkaBit eelkõige siseriiklikul turul ning Jobbatical rahvusvahelisel tasandil ehk riikide piiride üleselt. Tööde kvaliteedi tagamiseks ja tõstmiseks on töövahendusteenust pakkuvatel platvormidel oluline võimaldada tööandjatel ja –võtjatel anda teineteisele tagasisidet. GoWorkaBiti platvormil on mõlemal osapoolel võimalik tagasisidet anda nii numbrilise hinde (ühest viieni) kui ka kommentaari näol.

Lisaks Eestis registreeritud platvormidele saavad siin elavad spetsialistid ja tegutsevad ettevõtted kasutada sobiva töö või töötaja leidmiseks ka rahvusvahelisi platvorme. Selliseks rahvusvaheliseks spetsialistide teenuseid vahendavaks jagamismajanduse platvormiks, kuhu on registreerunud ka Eesti päritolu kasutajaid, on **Upwork**.

Isiku- ja äriteenuste valdkonna arengut mõjutavad tegurid teenuse tarbijate ja pakkujate, veebiplatvormide ning riigi lõikes on esitatud kokkuvõtlikult tabelis 1.

Tabel 1 Isiku- ja äriteenuste valdkonda mõjutavad tegurid Eestis

	Tarbijad	Veebiplatvormid	Pakkujad	Riik
Ajendavad tegurid	Tööjõu suurem voolavus; tööliinide muutlikkus (st palju eri eksperte, kes teevad üksiku tööjupi).	Vabakutselisuse tõus ja laialdane erialane spetsialiseerumine on tekitanud tööturu ebakõlad; tehnoloogia üldine kättesaadavus.	Tööpuudus ja ostujõu langus; paindliku tööaja väärtustamine; kasvav spetsialiseerumine.	Ettevõtluse soodustamine, majanduse stimuleerimine.
Tugevused	Paindlikkus; mugavus; odavus.	Väikesed püsikulud.	Paindlikkus; täiendav sissetulek; eneseteostus.	Ajutise tööhõive suurendamine; elanikkonna sissetulekute suurenemine; lahendused alapakutud teenustele.
Väljakutsed	Kvaliteedi ebaühtlus; vastutuse ebaselgus.	Suurte alginvesteeringute vajadus kriitilise massi saavutamiseks; vastutuse ebaselgus.	Sissetulekute kõikumine; maksustamine; töösoodustuste puudumine (nt koolitused jne); piiratud võimalused palgaläbirääkimisteks; vastutuse ebaselgus.	Püsitöökohtade vähenemine; kutsestandardite tagamine; maksustamise ja sotsiaalkaitseteenuste tagamine (töötuskindlustus jne).

Autorid: Technopolis Group & EY

1.3 Õiguskeskkond

Isiku- ja äriteenuste osutamisel jagamismajanduse ärimudeli kaudu renditakse tarbeesemeid või osutatakse teenuseid, kasutades nn *crowd-based* turgu. Jagamismajandus ei hõlma taaskasutust (nn *second-hand economy*). Jagamismajanduse ärimudelis on olulisel kohal ka teenuse osutamine füüsilise isiku poolt, kellel tekib võimalus paindlikumalt töötada (nt GoWorkaBit).

Õiguslikust aspektist on oluline välja tuua, et isiku- ja äriteenuste osutamisel (1) töölepingu alusel kohaldub töölepingu seadus (TLS) ja selle alusel vastu võetud eriseadused (nt töötervishoiu ja tööohutuse seadus, TTOS) ning (2) töö tegemisel väljaspool töösuhet kohaldub võlaõigusseadus (VÕS). Kuivõrd võlaõiguslikus suhtes (nt käsundus- või töövõtulepingu alusel töö tegemisel) ei laiene õigussuhte TLS-i ja selle eriseaduste alusel töötaja kaitseks ettenähtud regulatsioone, siis on töö tegemise aluseks oleva õigussuhte iseloom määrava tähtsusega. Näiteks ei ole töö tegemisel võlaõigusliku lepingu alusel töö tellijal kohustust anda ettenähtud puhkust ja maksta puhkusetasu (TLS-i § 28 lg 2 p 3) ega tagada töötervishoiu ja tööohutuse nõuetele vastavaid töötingimusi (TLS-i § 28 lg 2 p 6).

Kuivõrd töölepingut eristatakse teistest lepingutest juhtumipõhiselt konkreetse lepingu iseloomu väljaselgitamise ja seaduses nimetatud teenuse osutamise lepingute võrdlemisega, siis ei ole võimalik üheselt järeldada, kas jagamismajanduses isiku- ja äriteenuste osutamisel on sõlmitud tööleping või mõni muu tsiviilõiguslik leping. Töölepinguseaduse kohaldamise eelduseks on töösuhte tuvastamine. Töösuhte kindlakstegemisel on kõige olulisem hinnata töötaja alluvuse määra ehk seda, mil määral on töötaja seotud tööandja korraldustega töö tegemise viisi, aja ja koha kohta¹².

Õigussuhte iseloomu määramisel sätestab TLS-i § 1 lg 2 töötaja kaitse, mille alusel loetakse leping, mille puhul teeb üks isik teisele tasu eest tööd, seni töölepinguks, kuni ei ole tõendatud vastupidist. Sisuliselt on tegemist pööratud tõendamiskohustusega, mille raames tuleb väidetaval tööandjal vaidluse korral tõendada, et tegu on muu võlaõigusliku lepinguga, mitte töölepinguga. Riigikohus on öelnud, et olukorras, kus poolte kokkuleppel on ühtviisi nii töölepingu kui ka mõne muu tsiviilõigusliku lepingu tunnused, nii et lepingulise suhte olemust ei ole võimalik üheselt määratleda, ja tööandja ei tõenda, et pooled sõlmisid mõne muu lepingu, tuleb poolte vahel sõlmitud leping lugeda töölepinguks. Üksnes juhul, kui on ilmne, et vaidlusalune leping ei ole tööleping, loeb kohus sõltumata poolte väidetest tuvastatuks, et pooled ei sõlminud töölepingut.¹³

Isiku- ja äriteenuste valdkonna suurimaks väljakutseks saab pidada pakutava kvaliteedi ebaühtlust. Põhiliseks reguleerimisalaks oleks teenusepakkujate kvalifikatsioonide vastavus (ja nõuded laiemalt) ning litsentside vajadus (ja nende saamise lihtsus). Samuti jäävad üles töövõtjate kvalifikatsiooni puudutavad küsimused – osad portaalid on üle võtnud mõningaid üldpõhimõtteid võlaõigusseadusest, kuid konkreetsed nõuded kvalifikatsiooni osas puuduvad. Samuti ei anna veebiplatvormid ülevaadet kehtivast regulatsioonist (sh erinõuetest), mis konkreetset teenuse osutamise valdkonda puudutab.

1.3.1 Veebiplatvormide tegevuse osas puudub siseriiklik regulatsioon

Nagu teiste jagamismajanduse valdkondade portaalide toimimise osas, puudub ka isiku- ja äriteenuseid pakkuvate portaalide osas eriregulatsioon ning erinevad teenust puudutavad küsimused on käsitletud erinevates seadustes. Kuna paljud isiku- ja äriteenuseid pakkuvad platvormid tegutsevad ka piiriülevalt, on nende kasutustingimustesse tihti lisatud punkt, et teenusepakkuja vastutab vastavalt oma riigi kohalikele seadustele.

Samuti võib probleemina välja tuua selle, et veebiplatvormide kaudu jagatava isiku- ja äriteenuste osas on ebaselgus poolte (st veebiplatvormi, teenuse pakkuja ja teenuse saaja) õiguskaitsevahendite ning kahjuhüvitamise osas, eriti just piiriüleste teenusepakkujate puhul (nt Jobbatical).

Tuleb arvestada, et nendele, kes teenust pakuvad, võivad asukohariigis kehtida teatud nõuded, mida mujal riikides ei ole – näiteks giiditeenuse puhul. Seega, kuigi Eestis puudub vajadus giidiatestaadi järele, võib see olla vajalik mõnes muus riigis.

Kasutajatingimused reguleerivad üldisemalt, millised on ühe või teise poole kohustused ja õigused. Samas on portaalipidajad pannud kasutustingimustesse ka selle, et portaalipidaja ei vastuta selle eest, milline on teenuse kvaliteet. Kuidas on sellisel juhul tarbija õigused tagatud ning kelle vastu hiljem oma nõuet esitada, kui teenus ei vasta teenuse saaja hinnangul kvaliteedile, on ebaselge ja võib tarbijat eksitada. Samuti on tüüptingimuste nõrgaks küljeks, et selliste portaalide kaudu ei ole üldjuhul võimalik asuda tingimuste muutmise eesmärgil läbirääkimistesse.

Väljakutsena võib tõstatada ka selle, et veebiplatvormide vahendusel osutatava teenuse või renditavate esemete puhul on ebaselgus poolte (st veebiplatvormi, teenuse pakkuja ja teenuse saaja) õiguskaitsevahendite ja kahju hüvitamise osas. Olukorra teeb kohati keerulisemaks see, et veebiplatvormi üldtingimustega ei pruugi kohalduda Eesti õigus.

¹² Riigikohtu 14. juuni 2005. a otsus nr 3-2-1-3-05; Riigikohtu 14. juuni 2005. a otsus nr 3-2-1-9-05; Riigikohtu 15. juuni 2011. a otsus nr 3-2-1-41-11.

¹³ Riigikohtu 14. juuni 2005. a otsus nr 3-2-1-3-05; Riigikohtu 14. juuni 2005. a otsus nr 3-2-1-9-05; Riigikohtu 31. märtsi 2008. a otsus nr 3-2-1-13-08; Riigikohtu 13. märtsi 2009. a otsus nr 3-2-1-7-09; Riigikohtu 19. aprilli 2010. a otsus nr 3-2-1-26-10; Riigikohtu 15. juuni 2011. a otsus nr 3-2-1-41-11.

Teenuse pakkuja ja saaja seisukohast võiks kaaluda veebiplatvormi vastutuse ja teavitamisega seonduva reguleerimist (nt läbi hea tava), tõstes seeläbi pakutava teenuse läbipaistvust ja usaldusväärust.

1.3.2 Teenuse saaja ei ole üldjuhul veebiplatvormi kaudu seaduses ettenähtud teabest (sh tarbijaõigustest) informeeritud

Teenuse saaja seisukohast on peamiseks õiguslikuks probleemiks see, et veebiplatvorm ei kajasta ega täida võlaõigusseaduses ja tarbijakaitseseaduses (TKS) ettenähtut. Näiteks TKS-i § 3 järgi on tarbijal õigus (1) nõuda ja saada kaupa või teenust, mis vastab nõuetele, mis on ohutu tarbija elule, tervisele ja varale ning mille omamine ja kasutamine ei ole keelatud; (2) saada pakutavate kaupade ja teenuste kohta vajalikku ja tõest teavet teadliku valiku tegemiseks ning õigeaegset teavet kauba või teenusega seotud riskide kohta; (3) saada tarbijaõigus- ja tarbimisalast teavet; (4) saada nõu ja abi, kui tema õigusi on rikutud; (5) nõuda endale tekitatud varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist; (6) taotleda oma huvide arvestamist ning olla tarbijajühingute ja -liitude kaudu esindatud tarbijapoliitikat kujundavate otsuste tegemisel.

Tarbijaõiguste kaitse seisukohalt teeb olukorra keerulisemaks ka see, et tarbija sõlmib lepingu veebiplatvormiga, kes tavapäraselt võtab endale ainult vahendaja rolli (välistab end kaupade ja teenustega seonduvast vastutusest), ning alles seejärel sõlmib teenuse saaja veebiplatvormis ettenähtud tingimustel kokkuleppe teenuse pakkujaga. Seega, kui teenuse saaja ei ole rahul pakutava teenusega, pannakse ta olukorda, kus teenuse saajale võib jääda ebaselgeks, millised õigused teenuse saajal kelle suhtes on. Erinevate portaalide tingimusi vaadates võib asuda seisukohale, et tarbijal puudub veebiplatvormi kaudu selge ülevaade tarbija õigustest, kohustustest ja edasikaebamise võimalustest Eesti õiguse järgi.

1.3.3 Lepingulise suhte eripära töösuhetes

Kuna töölepingu seadus on liialt range ega võimalda töösuhet paindlikumalt reguleerida, on erinevatel portaalidel töösuhted erinevalt reguleeritud. Portaalide vahendusel teenuste osutamisel sõlmivad teenuse osutajad ja teenuse saajad tihti peale võlaõigusliku lepingu. Seega oleks mõttekas mõelda, kas töösuhteid reguleerivaid seadusi peaks muutma, et jagamismajanduses saaks paremini rakendada ühekordsete teenuste osutamist.

1.3.4 Tööohutuse ja erinõuete küsimus

Samuti tekib küsimus **tööohutuse ja töötervishoiu** osas. Töölepingu seaduse § 28 lg 2 p 6 järgi peab tööandja tagama töötajale töötervishoiu ja tööohutuse nõuetele vastavad töötingimused. Võlaõigusliku suhte puhul taolist nõuet töö tellijal ei ole. Samuti ei tule tööohutuse nõuded või vastutus välja antud isiku- ja äriteenuste valdkonna portaalide kasutustingimustest.

Eraldi küsimus tekib nende teenuste puhul, kus osutatakse teenuseid, mille osas on vajalik eraldi loa olemasolu. Näiteks võib tuua kodukokkade platvormi. Toiduseaduse (2. peatükk, teatamis- ja loakohustus) järgi tuleb toidu käitlejal teavitada enne käitlemise alustamist sellest Veterinaar- ja Toiduametilt. Eraelamus toidu käitlemine ning valmistatud lõpptoodangu väljaspool eraelamut asuv turustamiskoht on eraldiseisvad objektid, mis kuuluvad samuti eraldi teavitamisele. Samas esineb erand toidu käitlemise puhul siis, kui teenust osutatakse tellija enda köögis ehk toidu käitlemine toimub tellija kodus tellija kodustes tingimustes. Sellisel juhul kodukoka teenuse osutamiseks tegevusluba vaja ei ole.

1.3.5 Teenuse saajal puudub kindlustunne saadava teenuse kvaliteedi osas

Veebiplatvormi vahendusel teenuste ostmisel jääb teenuse saaja jaoks üles küsimus, kas teenuse saaja saab teenust oodatud **kvaliteediga, ohutult ja turvaliselt** – samuti tingimustel, mis on veebikeskkonnas välja pakutud. Kuivõrd veebiplatvorm ei tee osutatava teenuse osas taustakontrolli, siis iseregulatsioon (s.o kasutajate tagasiside põhjal) ei pruugi olla usaldusväärse teenuse saamiseks piisav. TKS-i § 9 lg 1 kohaselt peavad kaup ja teenus vastama kehtestatud nõuetele, olema sihipärasel kasutamisel ohutud tarbija elule, tervisele ja varale ning selliste omadustega, mida tarbija tavaliselt õigustatult eeldab. Tarbijale müüdav kaup või osutatav teenus peab vastama lepingutingimustele seaduses sätestatu kohaselt.

1.3.6 Õiguslik hinnang

Isiku- ja äriteenuste valdkonda analüüsidest võib asuda seisukohale, et antud **valdkond on laiaulatuslik ning hõlmab endast suurt teenuste ringi**, mis teeb raskeks ka antud valdkonda puudutavate väljakutsete määratlemise.

Siiski on üheks läbivaks teemaks portaalide ja teenuse pakkujate vaheliste **õigussuhete praegune reguleerimine ning tegelik reguleerimise vajadus**. Võib tõstatada küsimuse, kas jagamismajanduse isiku- ja äriteenuste valdkonna paremaks toimimiseks võiks olla välja mõeldud ühtne, kergesti reguleeritav ja kõigile arusaadav õigussuhte vorm, mis hõlmaks seejuures ka töötavishoiu ja tööohutuse küsimusi. Seda eelkõige eesmärgil, et töö tegija oleks selgemalt ja paremini kaitstud ning ka tööõnnetuse raames ei jääks vastutuse küsimus üles.

Üheks võimaluseks on reguleerida töösuhted nn „töölepingu kergema versiooniga“. Oma olemuselt ei peaks töölepingu kergem versioon ette nägema kõigi TLS-is sätestatud õiguste/kohustuste järgimist (nt kui lepingu kestus jääb alla ühe kuu, ei oleks tööandjal töötajale puhkuse andmise ja puhkusetasu maksmise kohustust), kuid peaks andma pooltele õigusselguse, et pooled loevad tekkinud töösuhet töölepinguliseks suhteks ning arusaamatuste korral juhendatakse just töölepinguseaduses sätestatust.

1.4 Sektori kasvupotentsiaal

1.4.1 Mahud ja võrdlus tavamajandusega

Isiku- ja äriteenuste valdkond hõlmab endas erineva sisu ja ärimudelitega jagamismajanduse platvorme. Eestis hetkel tegutsevad ettevõtted on noored, enamasti oma ärimudelit kas alles otsimas või turule vastavaks kohandamas. Seda ilmestab tõsiasi, et 2014. aastal oli märkimisväärse käibega vaid üks ettevõtte ja 2015. aastal kolm ettevõtet (enne 2014. aastat valdkonna ettevõtted käivet ei genereerinud). Andmete vähesuse tõttu on keeruline hinnata valdkonna kui terviku kasvupotentsiaali mahtude näol. Küll aga on järgnevalt antud ülevaade valdkonna hinnangulisest arengupotentsiaalidest ja seda mõjutavatest teguritest asjade rendi, isikuteenuste ja äriteenuste vahendamise lõikes.

Asjade rendi platvormid on lokaalse iseloomuga. Seega on oluline, et oleks kriitiline hulk üksteisele füüsiliselt lähedal asuvaid tarbijaid ja pakkujaid. Eriti oluline on nende füüsiline lähedus madala väärtusega asjade rendi puhul. Rahvusvaheline praktika on näidanud, et madala väärtusega inimeselt inimesele asjade rendi platvormid ei tegutse kaua. Pikaajaliselt suudavad tegutseda pigem sellised platvormid, mille kaudu jagatakse hinnalisi esemeid (st ka platvormi poolt võetav vahendustasu on absoluutarvudes sellevõrra kõrgem) ning mis kombineerivad inimeselt inimesele, ärielt inimesele, inimeselt ärile ja ärielt ärile ärimudeleid. Ka Eestis ei ole näha inimeselt inimesele ärimudelil põhinevate madala väärtusega asjade rendi platvormide suurt kasvupotentsiaali. Üheks takistavaks teguriks on seejuures Eesti väike rahvaarv ja madal rahvastikutihedus. Sellele viitab ka asjaolu, et hetkel tegutseb turul vaid üks asjade rendi platvorm (RentMarket). Samas, arvestades jagamismajanduse praktikate üha kiiremat levikut Eestis ning eestlaste üldist tehnoloogialembust, on uute asjade rendi platvormide lisandumine turule tõenäoline. Nende **edu sõltub** turuniši ja sobiva ärimudeli leidmisest, piisava arvu pakkujas- ja tarbijaskonna mobiliseerimisest nii eraisikute kui ka ettevõtete seas, aga ka platvormi pakutavate tehniliste lahenduste mugavusest renditeenuse osutamiseks ja kasutamiseks.

Eesti turul tegutseva ainukese asjade rendi platvormi RentMarket (registreeritud 2013) eripäraks ja tugevuseks on asjaolu, et platvormil saavad renditeenust pakkuda nii eraisikud kui ka äriühingud ning seda ilma tagatisrahata. RentMarket on töötanud aktiivselt uute investeeringute kaasamise nimel, sh osaluspõhise ühisrahastusplatvormi Fundwise kaudu, et arendada platvormi (välja töötada rendiasjade kindlustamise lahendus, pakkuja-kliendi profiilid ja ajalugu) ning tõhustada veebiturundust¹⁴. Kuna RentMarket kaasab teenusepakkujatena lisaks eraisikutele ka äriühinguid, mille tegevusalaks juba on erinevate asjade rent, ei paku platvorm rendifirmadele konkurentsi, vaid täiendavat võimalust oma teenuse pakumiseks. RentMarketi platvormi eesmärk on mugavama lahenduse pakumise kaudu jõuda inimesteni, kellel on valmidus asjade ostmise asemel neid hoopis rentida, kuid pole seda seni

¹⁴ <https://fundwise.me/et/rentmarket>

ebamugavate lahenduste tõttu teinud. RentMarket hindab varasemate uuringute põhjal, et pea 80% inimestest pigem rendiks kui ostaks asju, kui see oleks vaid lihtsam. Samuti on ettevõttel soov laiendada välisturgudele ja ühendada kõik rendiettevõtted üle Euroopa ühele platvormile.

Erinevad **isikuteenuste** platvormid on tegutsenud Eesti turul alates 2014. aastast. Enamasti on tegemist platvormidega, mis on seni töötanud oma turuniši otsimise, teenuste väljatöötamise ning teenusepakkujate ja võimalike tarbijateni jõudmise nimel. Paari aasta vanused ettevõtted on tegutsenud eesmärgiga **suurendada platvormi kasutavate teenusepakkujate ja tarbijate ning tehingute arvu** ning seega ka platvormi käivet. **Isikuteenuseid vahendavad platvormid tegutsevad aktiivselt selle nimel, et töötada välja uusi teenuseid (nt lemmikloomade kindlustamise teenus) ning parandada tehnoloogilisi lahendusi oma infosüsteemide muutmiseks “intelligentsemaks”**. Seejuures tuleb aga arvestada, et ka isikuteenuste näol on tegemist eelkõige lokaalse iseloomuga teenustega, mille puhul on oluline kriitiline arv füüsiliselt lähedalasuvaid teenuse pakkujaid ja tarbijaid, ning Eesti siseturg võib seega nende ettevõtete kasvule seada teatavaid piiranguid. Mitmel Eesti päritolu isikuteenuseid vahendaval platvormil on ka **soov laiendada välisturgudele**, kuid selle eelduseks on jätkusuutlik ja efektiivne ärimudel. Näiteks Helpific vahendab teenuseid juba nii Soomes kui ka Ungaris. Samuti nähakse potentsiaali ja soovitakse laiendada teistesse riikidesse, kuna sarnaseid platvorme on nõudlusele vaatamata rahvusvahelisel turul vähe.

Arvestades jagamismajanduse praktikate kiiret levikut Eestis, Y- ja Z-põlvkonna valmisolekut neid rakendada (tarbija avatus uutele, mittetraditsioonilistele teenustele, mis eristuvad massitoodangust; tarbimine tihti seotud teatud trendidega ühiskonnas) ning asjaolu, et esimesed isikuteenuseid vahendavad jagamismajanduse ettevõtted alles loodi Eestis, on **potentsiaal uute isikuteenuste platvormide tekkeks ja sisenemiseks turule**. Kuna olemasolevad isikuteenuste platvormid tegutsevad erinevates valdkondades, omavad kitsast nišši ja on uuringu valmimise hetkel tagasihoidliku käibega, ei ole neil hinnanguliselt olulist mõju nn traditsioonilistele tavamajanduse ettevõtetele ning nad pigem loovad tarbijatele uusi valikuvõimalusi.

Isiku- ja äriteenuste valdkonnas on hinnanguliselt kõige suurem arengupotentsiaal **äriteenuseid** vahendavatel jagamismajanduse platvormidel. Tegemist on ettevõtetega, millel on suur **potentsiaal laiendada rahvusvahelistele turgudele** ja/või mis vahendavad rahvusvahelise mõõtmega teenuseid. Seega ei piira siseturu väiksus äriteenuseid vahendavate ettevõtete kasvu. Uuringu valmimise hetkel on Eestis registreeritud küll vaid kaks äriteenuseid vahendavat jagamismajanduse platvormi – GoWorkaBit ja Jobbatical –, kuid mõlema puhul on tegemist kiiresti areneva ettevõttega. GoWorkaBit on üks esimestest Eestis registreeritud valdkonna ettevõtetest (asutatud 2013). Ettevõtte on leidnud oma niši turul ja jõudsalt kasvanud, olles esimene märkimisväärse käibega ja ka tänaseni suurima käibega valdkonna platvorm Eestis. GoWorkaBit tegeleb aktiivselt ka välisturgudele laienemisega, mille puhul on nende suurimaks takistuseks riikide erinev seadusandlus ja nõuded (nt töövõtulepingu kui lepingu liigi puudumine). Samal ajal on ka Jobbatical tegemas läbi kiiret arengut, kaasates edukalt investeringuid ja laienedes rahvusvahelistele turgudele. Mõlemad ettevõtted vahendavad tähtjalisi töövõimalusi, GoWorkaBit kohalikul ja Jobbatical rahvusvahelisel turul. Tegemist on niššiga, mis varem turul üldjoontes puudus – traditsioonilised töövahendusplatvormid vahendavad ennekõike pakkumisi püsivatele töökohtadele.

Äriteenuseid vahendavad jagamismajanduse ettevõtted mõjuvad tööjõuturule värskendavalt, pakkudes lühiajalisi tööotsi paindlikel tingimustel, vastukaaluks senisele praktikale töötada töölepinguga ainult ühele tööandjale. Töövõtjad on hakanud üha enam eelistama osalise koormusega töötamist, samuti otsima võimalusi töötada mitme tööandja juures või osaliselt olla ise endale tööandja. Taoline lähenemine tööle kui elatusallikale muudab tööandjate jaoks pikaajaliste töötajate leidmise keerulisemaks, kuid pakub töövõtjatele kindlasti uusi võimalusi oma teadmisi rakendada. **Majandusele üldiselt tulevad paindlikud töösuhted kindlasti kasuks**, kuna neid algatavad töövõtjad ning seega võib eeldada, et töötatakse entusiastlikumalt ja motiveeritumalt ning kasutatakse oma aega ja teadmisi efektiivsemalt.

Üldist huvi kasvu ühiskonnas lühiajaliste ja rahvusvaheliste töövõimaluste järele saab seostada ennekõike Y- ja Z-põlvkonna sisenemisega tööjõuturule. Tegemist on põlvkondadega, kelle jaoks

traditsiooniline organisatsioonikultuur on igand ja kes on väga liikuv töötajate sihtgrupp¹⁵. Samuti on nad valmis meelsasti välismaal töötama (ligi 70% nimetatud põlvkonnast on valmis töötama välismaal)¹⁶. Virtuaalsed töövahendusplatvormid aitavad leevendada ka kõrgelt kvalifitseeritud töötajate puudust tehnoloogiavaldkonnas üle kogu maailma.

1.4.2 Sotsiaalsed mõjud ja mõju tööjõuturule

Mitmed rahvusvahelised asjade rendi platvormid (nt Ecomodo) on saanud alguse soovist panustada sotsiaalselt ja keskkonnaalasel jätkusuutlikuma ühiskonna kujunemisele. Platvormide loojad soovivad oma tegevuse kaudu aidata kaasa masstarbimise ja sellest tuleneva negatiivse keskkonnamõju vähendamisele. Samuti on asjade rendi platvormidel potentsiaal kaasata tarbijatena sotsiaalselt ja materiaalselt vähekindlustatud inimesi, võimaldades neil pääseda ajutiselt ligi ressurssidele, mida neil endal ei ole võimalik omada.

Asjade rendi platvormide laiemat kasutuselevõttu toetavad mitmed ühiskonnatrendid. Näiteks keskkonnateadliku elustiiliga inimesed on hakanud üha enam väärtustama asjade ja teiste ressursside jagamist nende omamise asemel. Samuti on jõudnud majanduslikult aktiivse elanikkonna hulka Z-põlvkonna esindajad, kes võrreldes varasemate generatsioonidega ei pea enam niivõrd oluliseks omandiõigust asjade üle, kuivõrd nendele ligipääsu. Asjade omamise asemel väärtustavad Z-põlvkonna esindajad pigem kogemusi.

Isikuteenuseid vahendavate jagamismajanduse platvormide seas on ka selliseid, millel on potentsiaali omada ühiskonnas olulist sotsiaalset mõju. Hetkel on Eestis tegutsevatest platvormidest selliseks Helpific, mis ühendab erivajadustega inimesed, kes vajavad abi igapäevastes tegevustes, inimestega, kes soovivad neid abistada¹⁷. Kui seni on jagamismajanduse platvormid tegutsenud eelkõige linnalistel aladel, kus on suur rahvastikutihedus, on jagamismajanduse praktikate kasutuselevõtuks suur potentsiaal ka maapiirkondades näiteks kogukonna- ja avalike teenuste osutamise lihtsustamiseks.

Nii isiku- kui ka äriteenuseid vahendavad jagamismajanduse platvormid pakuvad inimestele võimalust teenida lisasissetulekut ja osaleda tööhõives paindlikult, ka olukordades, kus püsival töökohal töötamine ei ole võimalik. Platvormid nagu GoWorkaBit annavad võimaluse saada inimestel erinevaid töökogemusi ja teenida lisasissetulekut näiteks tudengitel ja vanemaealistel. Spetsialiste vahendavad töövahendusplatvormid nagu Upwork võimaldavad aga virtuaalselt oma teadmisi ja oskusi rakendada näiteks ekspertidel, kes eelistavad elukohana maapiirkonda. Selliste paindlike töökorraldusviiside laiemal levikul on omakorda mitmeid otseseid ja kaudseid positiivseid mõjusid nagu erinevate sotsiaalmajanduslike gruppide suurem kaasamine tööhõivesse ja uued töötamise võimalused maapiirkondades.

¹⁵ Pärna, O., 2016, *Töö ja oskused 2025: Ülevaade olulisematest trendidest ja nende mõjust eesti tööturule kümne aasta vaates*, Kutsekoda, <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2016/04/Tulevikutrendid-1.pdf>

¹⁶ PwC, 2016, *The Sharing Economy*, <https://www.pwc.com/us/en/technology/publications/assets/pwc-consumer-intelligence-series-the-sharing-economy.pdf>

¹⁷ <https://helpific.com/>

1.5 Kokkuvõte

Peamised tegevused	Isiku- ja äriteenuste valdkonnas on alakasutatud ressursiks eelkõige aeg ja oskused, asjade rendi platvormide puhul ka tarbeesemed.
Peamised ärimudelid	Asjade rendi platvormid: P2P ja B2C; isikuteenuste platvormid: P2P; äriteenuste platvormid: C2B ja B2B.
Avalik huvi	Jagamismajanduse isiku- ja äriteenuste platvormid loovad ühiskondlikku kasu, pakkudes paindlikke töövõimalusi, teenuseid senisest efektiivsemalt ja paindlikumalt ning tuues teenuste valikusse varieeruvust.
Peamised riskid	Pakutavate teenuste kvaliteet, tarbijakaitse, töösuhete paindlikkus.
Peamised positiivsed mõjud	Isiku- ja äriteenuseid vahendavate platvormide laialdasel kasutamisel on nii positiivseid sotsiaalseid kui ka keskkonnavalaseid mõjusid. Valdonna platvormid parandavad paindlike töövõimaluste kättesaadavust nii erinevate sotsiaalmajanduslike gruppide jaoks kui ka regionaalselt. Platvormid suurendavad turul pakutavate isiku- ja äriteenuste mitmekesisust. Samuti parandavad platvormid ressursside paremat ajutist kättesaadavust vähekindlustatud inimestele. Asjade rendi platvormide laialdane kasutamine vähendab masstarbimist, millel on positiivne keskkonnamõju.
Praegune õiguslik raamistik	Isiku- ja äriteenuste osutamisel (1) töölepingu alusel kohaldub töölepingu seadus ja selle alusel vastu võetud eriseadused (nt töötervishoiu ja tööohutuse seadus) ning (2) töö tegemisel väljaspool töösuhet kohaldub võlaõigusseadus. Kuivõrd võlaõiguslikus suhtes (nt käsundus- või töövõtulepingu alusel töö tegemisel) ei laiene õigussuhtele töölepinguseaduse ja selle eriseaduste alusel töötaja kaitseks ettenähtud regulatsioon, siis on töö tegemise aluseks oleva õigussuhte iseloom määrava tähtsusega. Näiteks ei ole töö tegemisel võlaõigusliku lepingu alusel töö tellijal kohustus anda ettenähtud puhkust ja maksta puhkusetasu ega tagada töötervishoiu ja tööohutuse nõuetele vastavaid töötingimusi.
Mis on ajale jalgu jäänud?	Jagamismajanduse soodustamise eesmärgil võiks isiku- ja äriteenuste valdkonnas kaaluda erinõuete vähendamist (nt toitlustamise valdkonnas).
Mis on puudu?	Jagamismajanduse isiku- ja äriteenuste valdkonna paremaks toimimiseks on vajalik ühtne, kergesti reguleeritav ja kõigile arusaadav õigussuhte vorm, mis hõlmaks seejuures ka töötervishoiu ja tööohutuse küsimusi.

Autorid: Technopolis Group & EY